

PRIVREMENI IZVJEŠTAJ BROJ 2

14. – 20. rujan 2010. godine

24. rujan 2010. godine

I. SAŽETAK

- Izborne pripreme se uglavnom odvijaju uredno. Ipak, sugovornici OESS/UDILJP-a nastavljaju iskazivati stalnu zabrinutost o medijskoj pristranosti, nedovoljnim regulativama financiranja kampanje te potencijalnim manipuliranjem glasačkim listićima na biračkim mjestima.
- U namjeri da poboljšaju transparentnost izbornog procesa, Središnje izborno povjerenstvo (SIP) planira da objavi broj nevažećih glasačkih listića po biračkom mjestu na svojoj web stranici, uz uobičajenu praksu objavljivanja rezultata po kandidatu. Međutim, druge informacije, uključujući broj potpisa na izvodu Centralnog biračkog spiska te broj primljenih, korištenih i oštećenih glasačkih listića neće biti objavljeni na njihovoj web stranici.
- Kao što je već navedeno, promatrači domaćih organizacija, političkih stranki, koalicija ili kandidata, ni predstavnici medija ne prisustvuju sjednicama SIP-a.
- Općinska izborna povjerenstva su uglavnom dobro organizirana. Nekoliko općinskih izbornih povjerenstava je izjavilo da općinske vlasti nisu uplatile dovoljno sredstava iz njima osiguranog proračuna. Podjela izbornog materijala je već u tijeku. SIP i općinska izborna povjerenstva su pokrenula testiranja novog sistema mreže za prikupljanje preliminarnih izbornih rezultata; evaluiranje ovih testova još nije završeno.
- Prema SIP-u, 35 posto stanovnika iz samoupravnog Brčko Distrikta nemaju pasivna i aktivna biračka prava za entitetska i državna natjecanja. Ovo je zbog činjenice da oni nisu uključeni u Centralni birački spisak pošto nisu izrazili entitetsku “opciju glasanja” za nadolazeće ni za bilo koje perthodne izbore.
- Ovaj problem je izazvao kontraverzu i mnoge političke partije su unaprijed upozorile da su ovi birači efektivno obespravljani i da sudski postupak vjerovatno slijedi.
- Tokom perioda izvještavanja, izborna kampanja je dobila podstrek. Atmosfera kampanje je bez tenzija, nisu zabilježeni incidenti, iako je nekoliko kandidata sporadično koristilo oštar jezik protiv svojih oponenta. Sporna pitanja kampanje se još uvijek uveliko fokusiraju na ustavnu reformu, odražavajući etničku političku podjelu. Ekonomske teme te pitanja socijalnog razvoja te EU integracije su manje istaknute.
- Državni javni mediji su obezbijedili političkim subjektima besplatno vrijeme za emitiranje, što je zakonski obavezno. Ipak, široka medijska pokrivenost izbora kojom dominira populistička retorika nema dovoljno dubinskih analiza, programa kampanje, a mediji često ne izazivaju kandidate značajnom tematikom.
- Sugovornici OESS/UDILJP-a Izborne promatračke misije uglavnom kritiziraju pristran pristup medija pri praćenju izborne kampanje. OESS/UDILJP Izborna promatračka misija je primijetila da neki kandidati na oficijelnim pozicijama imaju povlašteni medijski tretman. Žene kandidati nisu jednako medijski obrađene.
- “Izađi na izbore!” spotovi kampanje koje prave domaće i međunarodne organizacije se prikazuju na državnim i nekim lokalnim medijima. Materijal za naobrazbu birača koji je napravilo SIP uveliko prikazuju emiteri.

- SIP i općinska izborna povjerenstva su uglavnom pokazala profesionalizam u rukovanju ograničenim brojem prigovora vezanih za izbore.

II. IZBORNA UPRAVA

Tokom perioda izvještavanja, SIP je održalo samo jednu zvaničnu sjednicu, koju je promatrala Izborna promatračka misija OESS/UDILJP-a. Nijedan promatrač iz domaćih organizacija, političkih partija, koalicija, ni kandidati niti predstavnici medija nisu prisustvovali ovoj sjednici.

U skladu sa zakonom¹, SIP planira da na svojoj web stranici objavi nezbirne rezultate izbora po biračkom mjestu. U namjeri da poveća transparentnost izbornog procesa, SIP također planira da objavi broj nevažećih glasačkih listića po biračkom mjestu². Međutim, druge informacije uključujući broj potpisa na izvodu Centralnog biračkog spiska i broj primljenih, korištenih i oštećenih glasačkih listića neće biti postavljeni na SIP-ovoj web stranici.³

OESS/UDILJP promatrači Izborne promatračke misije su se dosad sreli sa 109 od 142 općinska izborna povjerenstva. Općinska izborna povjerenstva uglavnom izgledaju dobro organizirana. Ipak, više općinskih izbornih povjerenstava⁴ je izjavilo da općinske vlasti nisu uplatile dovoljno sredstava sa njima osiguranog proračuna.⁵ Ovo može utjecati na pravovremenost izbornih priprema. Podjela osjetljivog izbornog materijala općinskih izbornih povjerenstava, kao što su izvodi Centralnog biračkog spiska, glasačkih listića, i obrazaca biračkih odbora je u tijeku.

Neka općinska izborna povjerenstva su obavijestila OESS/UDILJP promatrače Izborne promatračke misije o teškoćama u konekciji elektronske mreže sa SIP-om. U slučaju slabe mrežne konekcije, SIP je predvidjelo obradu izbornih rezultata u susjednom općinskom izbornom povjerenstvu. SIP i općinska izborna povjerenstva su 20. rujna pokrenule testiranje novog mrežnog sistema za prikupljanje preliminarnih rezultata izbora; evaluacija ovih testova još nije završena.⁶

Sjednice za obučavanje članova biračkih odbora koje je promatrala OESS/UDILJP Izborna promatračka misija su bile dobro organizirane i pohađane, ali su se razlikovale u kvalitetu, trajanju i nivou interakcije. Kao pozitivnu promjenu, SIP je pripremiло priručnike za rad biračkih odbora i isti su podijeljeni na sjednicama za obučavanje biračkih odbora. Neka općinska izborna povjerenstva su izrazila nezadovoljstvo zbog primijećenog nedostatka izbornog iskustva kod jednog broja članova biračkih odbora što može uzrokovati poteškoće na dan izbora; obimne i komplicirane procedure brojanja za četiri različite utrke će se provoditi u svakom biračkom odboru.

III. REGISTRACIJA BIRAČA

¹ Vidjeti član 5.29.2 of BiH Izbornog zakona.

² Na Općim izborima 2006. godine, procent nevažećih glasačkih listića je bio u rasponu od 4,72 za Narodnu skupštinu Republike Srpske do 7,43 u Federaciji BiH za glasačke listiće za Zastupnički dom BiH.

³ Obrazac za zbirne rezultate će se postaviti u svakom biračkom mjestu nakon završetka brojanja. Promatrači mogu zatražiti kopije obrazaca za zbirne rezultate u biračkim mjestima koja su promatrali brojanje kao i tijekom kalkulacije u općinskim izbornim povjerenstvima.

⁴ Ovo uključuje npr., Bijeljino, Bosansku Krupu, Sanski Most i Srebrenicu.

⁵ Vidjeti članove 1.2a.3 i 1.2a.6 BiH Izbornog zakona.

⁶ Testiranje se sastojalo u tome što su općinska izborna povjerenstva unosila podatke desetopostotnog uzorka rezultata biračkih mjesta sa Općih izbora 2006. godine.

Birači i različite institucije su morale predati aplikacije za glasovanje putem mobilne glasačke kutije do 18. rujna⁷. Birači koji se nalaze u bolnicama i zatvorima (koji trenutno žive u različitim općinama) kao i interno prognane osobe koje neće biti u mogućnosti da glasuju putem glasačkog listića u odsustvu mogu glasovati za izborne utrke koje se vode u općini njihovog stalnog boravka. Prema SIP-u, općinska izborna povjerenstva su postavila 350 posebnih biračkih odbora da služe ovim zahtjevima.⁸

Prema SIP-u, 29.054 stanovnika Brčko Distrikta (35 posto) nemaju pasivna i aktivna biračka prava za entitetske i državne utrke. Ovo je zbog činjenice da oni nisu uključeni u Centralni birački spisak, pošto nisu odabrali entitetsku “opciju glasovanja” za dolazeće ili prethodne izbore⁹. Za ove izbore, SIP je postavilo rani rok za 19. srpanj 2010. godine, 75 dana prije dana izbora¹⁰. 2006. godine, birači su mogli izraziti svoju opciju glasovanja na dan izbora.

Ovaj problem izazvao je kontraverze i sugovornici iz nekoliko političkih partija su unaprijed upozorili da su ovi birači efektivno obespravljeni i da sudski postupak vjerojatno slijedi. SIP je izjavilo da je rok objavljen da bi se spriječilo lažno predstavljanje ili druga prevara (npr. korištenje imena pojedinaca koji ne žive u Brčkom ili nisu aktivni).

SIP je objavilo 20. rujna početak rada sistema koji dozvoljava biračima da SMS-om provjere u kojem su biračkom mjestu registrirani.

OESS/UDILJP-u Izornoj promatračkoj misiji je dato na znanje da usprkos pokušajima da se obezbijede osobni dokumenti¹¹ Romima, nepoznat je broj birača iz reda romskog naroda bez osobne iskaznice.¹²

IV. IZBORNA KAMPANJA I FINANCIRANJE

Tokom perioda izvještavanja, izborna kampanja je dobila podstrek. Ovo je bilo vidljivo širom zemlje na plakatima, posterima, javnim skupovima, promocijama od vrata do vrata, kao i u medijima (uključujući TV debate). Materijali za kampanju su postali vidljiviji ali su mnogo više prisutni u urbanim nego u ruralnim sredinama.

Kandidati glavnih političkih partija su energično vodili kampanju te putovali širom zemlje. Neke partije, osobito one manje, su pokazale sklonost ka manjim, jeftinijim javnim skupovima, gdje kandidati imaju direktan kontakt sa biračima. Nekoliko političkih stranki se složilo da koordiniraju svoje aktivnosti tokom ove kampanje organiziranjem zajedničkih javnih skupova.¹³

⁷ Ovu grupu čine birači koji su vezani za svoju mjesto stanovanja zbog starosti, bolesti ili invaliditeta, i birači u zatvorima, u pritvoru i u zdravstvenim institucijama.

⁸ Ukupan broj zahtijeva nije poznat jer SIP ne prikuplja ove brojke od općinskih izbornih povjerenstava.

⁹ Prema članu 18.2 BiH Izbornog zakona, birači u Brčkom glasuju u izbornim utrkama RS, FBiH i BiH prema odabranom entitetskom državljanstvu (zakonski naziv je “biračka opcija”). Stanovnici FBiH i RS ne moraju praviti ovaj odabir jer žive u jednom od dva entiteta.

¹⁰ Vidjeti Pravilnik o održavanju Centralnog biračkog spiska, Članovi 26.3 i 5.1.b.

¹¹ Npr., u prvoj polovini 2009. godine, nevladina organizacija (NVO) *Vaša Prava* realizirala je projekt koji su financirali Europsko povjerenstvo i UNHCR pod nazivom “Spriječavanje bezdržavnosti i pribavljanje osobnih dokumenata za ugrožene Rome”.

¹² Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, populacija Roma je činila nekih 9.000 osoba. Rasprostranjeno je mišljenje da je njihov istinski broj znatno veći.

¹³ SDS (Srpska Demokratska Partija), Partija Demokratskog Progresa (PDP) i Srpska Radikalna Stranka (SRS).

Sporna pitanja kampanje se još uvijek uveliko fokusiraju na ustavnu reformu, odražavajući etničku političku podjelu. Kao rezultat etničkog i političkog bezizlaznog položaja, ekonomska i socijalna pitanja, kao i pitanje Europske integracije su manje istaknuta.

Atmosfera kampanje je bez tenzija sa samo jednim prijavljenim incidentom.¹⁴ Povećao se broj osobnih optužbi i porasla upotreba nepristojnog jezika između nekoliko kandidata. Političke stranke, koalicije, i nezavisni kandidati su uglavnom sposobni da provode svoje kampanjske aktivnosti bez prepreka vladinih organa ili drugih stranaka. Od 20. rujna, OESS/UDILJP Izborna promatračka misija je promatrala 14 glavnih skupova koje su provodili vođe ključnih političkih partija, kao što su Stranka za BiH (SBiH), Socijaldemokratska partija BiH (SDP), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Stranka demokratske akcije (SDA) i SDS (Srpska Demokratska Stranka).

U kontaktu sa OESS/UDILJP Izbornom promatračkom misijom, političke partije su dale nekoliko prigovora vezanih za provođenje kampanje, na centralnom i regionalnom nivou; najčešće su se ticale oskrnavljenih licima kandidata na plakatima ili poderanim plakatima. Pojedini slučajevi polijepljenih postera kampanje na javnim zgradama se i dalje promatraju, ali ostaju izdvojeni.

Ipak, sugovornici OESS/UDILJP Izborne promatračke misije su se uglavnom žalili na pristran pristup medija u pokrivanju izborne kampanje. Više političkih partija su u više navrata izrazili zabrinutost u vezi s nedostatkom jednakog pristupa medija opoziciji ili manjim strankama. OESS/UDILJP Izborna promatračka misija je zabilježila da su kandidati na zvaničnim pozicijama imali povlastice u medijskoj pokrivenosti.

Većina stranaka je izrazila opće povjerenje u izbornu administraciju ali opće zabrinutosti vezane za moguće nepravilnosti na dan izbora, uključujući kupovanje glasova, pristrane biračke odbore koji bi mogli favorizirati određenje kandidate tokom glasovanja te namjerno poništenje preostalih glasačkih listića.

Jedan broj političkih subjekata je izrazio nezadovoljstvo zbog pravila financiranja kampanje te zbog nedostatka transparentnosti. Po njihovom mišljenju, ova pravila su previše restriktivna u smislu ograničavanja trošenja, i diskriminiraju stranke koje nisu predstavljene u zakonodavnim tijelima BiH.

V. MEDIJI

Državni javni mediji su dosad obezbijedili političkim subjektima besplatno vrijeme u programima direktnog pristupa¹⁵ kao što je zakonom obavezno. Tri državna javna TV kanala uz neke lokalne i/ili privatne aktivnosti pokrivaju kampanje u izbornim programima nazvanim "Izborna hronika". Dosad su politički subjekti dobili pristup na 20 debata u javnim medijima. Odsustvo nekih ključnih kandidata u debatama umanjuje njihovu informativnu vrijednost. Široka medijska pokrivenost izbora kojom dominira populistička retorika nema dovoljno dubinskih analiza programa kampanje, a mediji često ne izazovu kandidate o značajnoj tematici. Neke od glavnih stranaka koriste plaćeno reklamiranje.

Emiteri veoma ograničeno pokrivaju aktivnosti kampanje u programima vijesti. Međutim, vijesti javnih medija nastavljaju opsežno pratiti državne dužnosnike koji su također kandidati u

¹⁴ U noći 19. rujna u Orašju pucano je iz vatrenog oružja na kuće dvoje glavnih članova HDZ 1990 jedan od njih je federalni ministar i kandidat za FBiH Predstavnički dom) kao i na lokalne urede HDZ 1990 i HDZ BiH.

¹⁵ Programi direktnog pristupa su besplatni spotovi u trajanju od tri do pet minuta za svaki politički subjekt.

predstojećim izborima, često na načine koji favoriziraju kandidata. Predstavnici javnih emitera koji su se susreli sa OESS/UDILJP Izbornom promatračkom misijom potvrdili su da je prednost položaja jedan od ključnih izazova tokom trajanja kampanje.

Kao što su nagovijestili rezultati preliminarnog medijskog monitoringa OESS/UDILJP Izborne promatračke misije, državni javni TV kanal BHT1 uglavnom pruža neutralni prikaz političkih aktera Vijesti javnog emitera. FBiH (FTV-a) gotovo isključivo pokriva aktivnosti vladinih struktura na državnom i entitetskom nivou koristeći, međutim, kritičarski ton pokrivenosti. "Izborna hronika" na FTV-u pokrila je aktivnosti kampanje od nekih 25 subjekata koji se natječu. Javni emiter RS (RTRS) je također predstavio oko 25 subjekata koji se natječu u "Izornoj hronici" ove televizije. SNSD-u i SZDS-u je dodijeljeno znatno više vremena nego drugim političkim subjektima. RTRS je većinu vremena u vijestima posvetila dužnosnicima RS-a; ta pokrivenosti je bila neutralna ili pozitivna.

Izbori su ograničeno ili malo popraćeni na OBN-u, TV Pink-u BiH i NTV Hayat Sarajevo (iako imaju ograničenu pokrivenost u BiH). Privatni TV kanal BN iz RS uveliko prate izbore i razvoj kampanje u svojim vijestima i "Izornoj hronici", koristeći neutralni ili kritički ton prema vladinim strukturama RS-a. Na ovom kanalu, aktivnosti SDS-a, SNSD-a, SNS-a, DNS-a i PDP-a imale su većinu pokrivenosti u "Izornoj hronici". Rezultati prvobitnog medijskog monitoringa pokazuju da SBiH, HDZ 1990, SDP i SDA imaju mnogo veću pokrivenost nego drugi politički subjekti u vijestima i "Izornoj hronici" TV 1 (kablovska televizija FBiH, koja je počela sa emitiranjem samo nekoliko dana prije kampanje).

Štampani mediji nisu zakonski obavezni da daju nepristranu ili jednaku pokrivenost. Oni uglavnom predstavljaju različita viđenja dok neki jasno favoriziraju određene političke opcije. Naprimjer, Dnevni Avaz, dnevne novine s najvećim tiražom, čiji je vlasnik predsjednik SBB-a, pokazuju jasnu pristranost u korist ove stranke. Glas Srpske i Nezavisne Novine, obje u RS, favorizuju SNSD i vladu RS-a u svom izvještavanju.

Kao što je gore navedeno, jedan broj sugovornika OESS/UDILJP Izborne promatračke misije, i iz medija i političkih stranki, se žalio na pristranost medija. Iskazane su zabrinutosti vezane za financijsku podršku od oko pet miliona KM, koje je u srpnju 2010. godine vlada RS dodijelila javnim i privatnim medijima RS. Ovo je navodno urađeno prije izbora na selektivnoj osnovi, a sugovornici su naveli zlouporabu javnog finansiranja u korist vladajućih političkih subjekata koji mogu imati korist od favorizirane medijske pokrivenosti u zamjenu za ovu vrstu financijske potpore. SDA, HDZ i HDZ 1990 su se žalili OESS/UDILJP Izornoj promatračkoj misiji na nedostatak njihove popraćenosti u medijima FBiH, u emiterima i štampi.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je dosad primila osam oficijelnih prigovora. Dva od ovih osam vezana za nejednaku pokrivenost kandidata su odbijena.

Iskazane su zabrinutosti zbog nejednake medijske popraćenosti kandidata žena. Monitoring jedinica OESS/UDILJP Izborne promatračke misije zapazila je da su kandidati žene, iako čine 37 posto kandidata, do sad dobile deset puta manje medijskog pokrića u izbornim programima.

"Izađi na izbore!" spotovi kampanje koje prave domaće i međunarodne organizacije prikazuju se na državnim i lokalnim medijima¹⁶. Postoji i kampanja za naobrazbu birača o tome kako popuniti različite vrste glasačkih listića koje je napravilo SIP te koja se uveliko emitira na

¹⁶ Uključujući i Transparency International, Nacionalno Osiguranje za Demokraciju, Ministarstvo vanjskih poslova Norveške, Centar Civilnih Inicijativa, Omladinska informativna agencija, NATO i Demokratski pokret mladih.

državnim javnim i privatnim emiterima. Međutim, program ne pokriva druge glasačke procedure.

VI. PRIGOVORI I PRIZIVI

SIP uglavnom blagovremeno obrađuje prigovore vezane za izbore. Međutim, OESS/UDILJP Izborna promatračka misija je obaviještena da dodatnu nadležnost o odlučivanju o mogućem sukobu interesa izabranih i imenovanih dužnosnika predstavlja teret radu njihovog zakonskog odjela, pogotovo tokom izbornog perioda.¹⁷

Od početka izborne kampanje, 15 prigovora je uloženo direktno SIP-u (20 je predata prije 3. rujna). Jedan od ovih je odbijen jer je bez osnove dok je 8 preusmjereno relevantnim Općinskim izbornim povjerenstvima u njihovu nadležnost.

SIP istražuje prigovor koji je predala BHRT protiv političara zbog vrijeđanja novinara i učesnika u jednom TV programu. SIP je također objavilo odluku kojom kažnjava HDZ zbog kršenja pravila plaćenog reklamiranja¹⁸. SIP je poslalo obavijest jednom općinskom izbornom povjerenstvu zbog prekoračenja nadležnosti te poništilo njihovu odluku.¹⁹

Tužitelj Brčko Distrikta je pokrenuo pred-istražni postupak na osnovu činjenice da je politička stranka navodno nezakonito registrirala biračke opcije RS entiteta za lokalno stanovništvo bez njihovog znanja.²⁰

Općinska izborna povjerenstva su uglavnom pokazala razumijevanje i profesionalnost u rukovođenju prigovorima. Međutim, oni ne bilježe prigovore sistematično. SIP kao takvo nije obaviješteno o prigovorima općinskog izbornog povjerenstva osim ako su upućeni SIP-u.

Do sada, općinska izborna povjerenstva su pregledala 31 prigovor o nominovanju članova biračkih odbora. 19 od ovih je odbijeno jer su neosnovani, jedan potvrđen kao osnovan i 11 je još u toku. Štaviše, od 20 presuđenih, na 7 se žalilo SIP-u; 5 je podržalo SIP dok se druga dva još procesuiraju. Od pet potvrđenih, na jedan se žalilo te isti obrađuje pred Sudom BiH.

Ostala četiri prigovora su direktno uložena kod općinskih izbornih povjerenstava. Od ovih i osam koje je preusmjerilo SIP, pet je odbijeno zbog nepravovremene prijave ili zato što su neosnovani. Procesuiranje ostalih je u tijeku.

VII. AKTIVNOSTI OESS/UDILJP IZBORNE PROMATRAČKE MISIJE

Za vrijeme perioda izvještavanja, OESS/UDILJP Izborna promatračka misija je nastavila svoje redovne aktivnosti, sastajanje sa državnim te dužnosnicima entitetskog nivoa, političkim strankama i kandidatima, izbornom administracijom, predstavnicima medija i civilnim društvom. Šef misije OESS/UDILJP Izborne promatračke komisije, veleposlanik Daan Everts, se također sastao sa Predizbornom misijom Parlamentarne skupštine Vijeća Europe u BiH, na čelu sa gospodinom Tiny Kox-om.

16. rujna, Misija je izvijestila zastupnike diplomatske zajednice i međunarodne organizacije opunomoćene u BiH. Dugoročno angažirani promatrači nastavljaju promatrati izborne pripreme i kampanju u područjima te se pripremaju za slanje kratkoročno angažiranih promatrača.

¹⁷ U nadležnosti Zakona o konfliktu interesa u državnim institucijama BiH iz 2003. godine.

¹⁸ Kao što je navedeno u članu 16.14 BiH Izbornog zakona. Kazna je bila u iznosu od 1.000 KM (otprilike 500 EUR).

¹⁹ Ovdje je u pitanju općinsko izborna povjerenstvo Grahovo. Član 6.6 BiH Izbornog zakona navodi da SIP ima prvostepenu nadležnost nad prekršajima Poglavlja 16 BiH Izbornog zakona (koji reguliše medijsku pokrivenost). SIP je odlučilo da su odluke općinskog izbornog povjerenstva kršenja člana 16.14 i time su poništene i ništavne.

²⁰ SDA je uložila prigovor Sudu Brčko Distrikta protiv SDP-a.

Engleska verzija ovog izvještaja je jedini zvanični dokument. Nezvanični prijevodi su dostupni na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku.